

הלכות פסח תנהיתנו

רפב

להחמיר בשל תורה כסברא הראשונה שהיא נקראת מצה עשירה¹³⁹ ואף על פי כן אסור לאכלה בערב פסח שיש לחוש על סברא הב' שאינה נקראת מצה עשירה¹⁴⁰ (כי כן נראה עיקר¹⁴¹):

לד' אם נפל מעט סיד בתוך העיסה ונלוש בתוכה יש להחמיר ולאסרה באכילה שהסיד מחמם אותה וממחרת להחמין¹⁴² אבל אם נפל עליה ולא נלוש בתוכה יסורנו ממנה ומותרת וכן אם נפלו עליה פלפלין ולא נלושו בתוכה יסורם ממנה ומותרת¹⁴³.

ואף אם נלושו בה פלפלין וסיד או מלח הרבה אינה אסורה אלא באכילה אבל לא בהנאה¹⁴⁴ וכן מותר להשהותם עד לאחר הפסח¹⁴⁵ שהרי אפילו אם לשה בחמו האור אינה אסורה אלא באכילה בלבד כמו שנתבאר למעלה¹⁴⁶:

תננו שיעור כמות לישת המצות וכו' מ' סעיפים:

א אין לשון לפסח עיסה גדולה משיעור הלה¹⁴⁷ דהיינו עשירית האפה קמח¹⁴⁸ לפי שכך שיעור חמרים שהעסק שהארם מתעסק בידו בעיסה בלישה ועריכה אינו מצילה מירי חימוץ כשהיא גדולה יותר מעשרון שאין הידים מספיקות להתעסק בה מתוך גדלה¹⁴⁹ ואפילו אם רוצה להתעסק בה כל כך ברוזות עד שמתחילת הלישה עד האפה לא יהיה שהות כדי הלוך מול ונמצא שאף אם לא היה מתעסק בה כלל היתה מותרת שבפחות מבדי הלוך מיל אינה באה לירי חימוץ¹⁵⁰ מכל מקום כיון שלכתחלה אסור להשהות העיסה אפילו הגע אחד בלא עסק כמו שיתבאר בס' תנ"ש¹⁵¹ לפיכך אסור גם כן ללוש לכתחלה יותר מעשרון שהרי העסק שיתעסק בעיסה זו הרי הוא כאלו אינו כיון שאינו מועיל כלום להציל מחימוץ¹⁵²:

ב וכמה הוא עשרון כמו מ"ג ביצים והומש ביצה¹⁵³ מביצים הבינוניות¹⁵⁴ של ביצת תרנגולת¹⁵⁵ וכיצד ישעורנו יקח כלי גדול וימלאנו מים על כל גדותיו ויערה ממנו המים לתוך כלי אחר יקח והאחר כך יתן מ"ג ביצים בתוך הכלי שעירה ממנו המים ואח"כ יחזור ויערה לתוכו את המים עד שיהיה מלא על כל גדותיו כבראשונה והמים שגשאוה הן כן כמו מ"ג ביצים¹⁵⁶ ויוסף עליהם עוד מעט מים כמו חומש ביצה¹⁵⁷ ויקח כלי וימלאנו במים הללו וכלי זה הוא עשרון האמור בתורה.

וימלאנו קמח בפיוור בדרך המוכרים¹⁵⁸ דהיינו שלא ידחוק הקמח בתוכו שאז הוא מחוזק

א מה"ם בתשכ"ו ס' ק, וברגות מיימנות פ"ה אות י (שלא תניח ללוש הרבה, אפילו בתנור גדול והרבה מסייעים, ובודאי הוא נפסק האמור כאן). דא"ש פ"ג ס' ג. ר"ן פ"ב (י, ב) ד"ה אבל (שהתיר כשנלוש ע"י הרבה נשים). לכתש ס"א. וראה גם מ"א ס"ק א.
ד רא"ש שם בשם רבנו יונה (שמתיר מטעם זה).
ה סוף פ. מ.
ו רא"ש שם.
ז עירובין פג. א"ב. רש"י בשלח פו, לו. טור וש"ע ס"א.
ח כלים פ"ג מ"ג. מור וש"ע שם.
ט יומא פ. א.
י מור וש"ע שם.
יא ראה מ"מ תענית.

יב מהר"ל ה"ל אפית המצות (ע). ו"א ס"ק ד. ח"י ס"ק י.

קצד בי"ח ס"ב ר"ה ובס' הרקח. אליה וזוטא ס"ק ג. ח"י ס"ק יט.

קצה ח"י שם.

קצו פרי"ח ס"ה ר"ה וכשרה, ממשמעות התבנית פ"ה ה"ב (שלא אסר אלא כשלוש בשמן ודבש וחלב).

קצז דרכי משה ס"ק ו בשם מהר"י ברונא. רמ"א ס"ג.

קצח ו"א ס"ק יט.

קצט ח"י ס"ק י"ה (מלח) וס"ק כ (פלפלין).

ר ראה לעיל ס' תנב ס"ד.
רא סוף פ. ב.

סימן תנו

א גמרא מוסדא דרב דף פח. נ"א. מור וש"ע ס"א.
ב שו"ת הרשב"א ח"א ס' תמה. טור וש"ע שם.

הלכות פסח תנו

רפג

יותר מעשרון קמח^י אלא יכניסנו לתוכו ברפוי ולא יגדוש הקמח על גבי הכלי אלא ימלאנו בשוה עם שפתו כדרך שמילא אותו במים הללו שלא היה בהם גדרש^י:

ג. וטוב לצמצם בעשרון זה שהוא מודד בה קמח לפסח^י ולא יעשנו אלא כמו מ"ג בניצים^י או פחות מודד הקמח בעשרון המדוד לחלה שהוא מחזיק עשרון בריוח טוב שלא ימלאנו קצת.

במה דברים אמורים בשרוצה ללוש ב' עיסות או יותר שהוא יכול להפריש חלה כשיצרף אותן יחד על דרך שיתבאר בסימן תנ"ז^י אבל אם אינו רוצה ללוש אלא עיסה אחת ואם יצמצם בה העשרון לא יוכל להפריש ממנה חלה כברכה מחמת חשש ברכה לבטלה^י ואף אם יצמצם בה כל כך עד שבודאי לא יהיה בה עשרון ותהא פמורה מן החלה גם כן אינו נכון שאסור לאדם לעשות עיסתו פחות מעשרון במתכוין כדי לפטרה מן החלה כמו שנתבאר ב"ד סימן שב"ד^י לפיכך יש לו למדוד העשרון בריוח כדי שיוכל להפריש מעיסה זו בברכה בלי שום ספק ואין בה חשש חימוץ מחמת מעט קמח שמוסוף על העשרון כשמודדו בריוח^י:

ד. יש לזהר לכתחלה לאחר שנתן הקמח בתוך המדה או בתוך העריבה שלא ידחוק אותו בידים או בדבר אחר לפי שכשהקמח הוא דחוק ומקובץ אינו נלוש יפה שאין המים נכנסין לשם יפה ונשאר קצת קמח בתוך העיסה והוא בא לירי חימוץ כשיעשו תבשיל מהעיסה לאחר אפייתה^י:

ה. טוב לזהר שלא להניח היר על הקמח שלא לצורך שהיה מחממת קצת^י כמו שנתבאר בס' תנ"ה^י:

ו. כשנתן הקמח לתוך העריבה או לתוך המדה ללישת המצות של מצוה טוב שיאמר בפיו עושהו כן לשם מצוה של מצוה^י וכן יאמר בשעת נתינת המים לקמח^י עיין בס' תנ"ה^י:

ז. יש אומרים^י שלא אסרו הכמים לעשות עיסה גדולה מעשרון אלא בזמניהם שהתנורים שלהם היו קטנים ובקל מצטננים ויש לחוש שמא יצטרכו המצות לשהות זמן ארוך בתוך התנור או חוץ לתנור ויבואו לירי חימוץ אבל בתנורים שלנו שהם גדולים אין לחוש לזה לפיכך מותר לנו ללוש עיסה גדולה מעשרון כפי מה שיש בני אדם העוזרים בתקון המצות ועריכתם וטוב הוא ללוש כל כך כדי שיהיו כל העוזרים כולם וכל הכלים שבידיהם עוסקים בבצק תמיד ולא יחמיץ הבצק הרבוק בידיהם ובכלים שבידיהם:

מא מרר"ל הל' אפית המצות (ע. ע). דרכי משה ס"ק ב. דמ"א ס"א. מ"א ס"ק ה.
כב מרר"ל שם. דרכי תוס' שם. דמ"א שם. דמ"א שם.
כג סעף ז. וראה גם לקמן סי' תנ"ג ס"ג שם.
כד דרכי משה ס"ק ב, בשם מרר"ל (ראה הל' אפית המצות ע' י. סי. מפה משה סי' תקעו). ודמ"א שם.
כה מרר"ל שם. דמ"א ס"ק ח.
כו סעף כא.
כז רוקח סי' ערך. ראב"י סי' תנ"ג (ל' 117) בשם רבי יצחק ברבי יהודה. הובא בגור וכו' ד"ה וכתב ה"ר יצחק. הגהות מיימוניות פ"ה אות י.

יג תוס' מנחות נב, ב ד"ה חסדה. ח"י שם.
יד מרדכי רמז תקנח בשם ריב"א. שו"ע שם. סי' ס"ק א.
טו סוד ושו"ע סי' תנו ס"א. לקמן שם ס"א.
טז מור ושול"ע (כאן) ס"א.
יז סעף ב.
יח סי' התרווחה סי' פב. ארחות חיים הל' חמץ ומצה ס"ק. ב"י ולבוש רמ"י רנ"ג. ט"ז כאן ס"ק ב.
יט סימן זה כשעו"ר לא הגיע לדינו, וראה מור ושול"ע שם מ"ה. לקמן סי' תנ"ג ס"ג.
כ סי' התרומה וארחות חיים, ולבוש וכו' שם.

הלכות פסח תגורת

ה ועל סכרא זו סמכו העולם עכשו שנהגו ללוש הרבה יותר מעשרון³³ כפי שיש בני אדם העוזרים ואין בנו כח למחות בדם שיש להם על מה שיוסמכו³⁴.

אבל כל אדם יחמיר על עצמו כסכרא הראשונה³⁵ כי בן עיקר שאף אם יש לו הרבה עוזרים בתיוקן המצות ועירובתם³⁶ וגם יש לו הרבה תנורים גדולים ניסוקים³⁷ סוף סוף בשעת לישת העיסה יש חשש חימוץ שהרי אשה אחת לשה עיסה אחת ואם העיסה גדולה מעשרון אין ירי האשה מספיקות להתעסק יפה בכולה שלא יצא חוץ לדה קצת³⁸. ומכל מקום אם עבר ולש עיסה גדולה מעשרון³⁹ אפילו לש כמורד מותרת באכילה ואין לקנום על שעבר על דברי חכמים כיון שיש מתירין אפילו לכתחלה⁴⁰ ואין לחוש שמא נתחמצה בשעת הלישה כיון שמתחלת הלישה עד שיתחילו העוזרים⁴¹ לערוך המצות אין שם שהות כדי הילוך מיל ובפחות מכדי הילוך מיל אף אם לא היו מתעסקין בה כלל לא היתה באה לדי חימוץ אע"פ שהיא גדולה מעשרון⁴² אבל אם היה שם שהות כדי הילוך מיל טוב להחמיר לעצמו שלא לאכלה בפסח אם אפשר לו⁴³:

ב כשרוצה ללוש עיסה ביום טוב יש ליהדר לכתחלה למדוד הקמה בעשרון מערב יום טוב⁴⁴ שביום טוב אסור למדוד אפילו לדבר מצוה⁴⁵ כמו שיתבאר בס"י תק"י⁴⁶ ואם לא מדד מערב יום טוב יקח עשרון קמה באומדן הרעת⁴⁷ ולא ירבה על עשרון באומדן דעתו מפני חשש חימוץ אבל מותר לו לפחות מעשרון ממעם שיתבאר בס"י תנ"י⁴⁸.

ומכל מקום יותר טוב ללוש העיסה כב' פעמים דהיינו שיקח יותר מחצי עשרון וילוש ממנו עיסה אחת ויחזיר ויקח יותר מחצי עשרון קמה וילוש ממנו עוד עיסה אחת⁴⁹ ויצרף ב' העיסות יחד על דרך שיתבאר בסיומן תנ"י⁵⁰ ויפריש מהן חלה וכשהוא עושה כן אף לכתחלה אין צריך למדוד הקמה מערב יום טוב:

תנן דיני הנהגת חלה בעיסת מצה וכו' כ"א סעיפים:

א הואל וצריך לצמצם כשיעור כל עיסה ועיסה שלא תהא גדולה משיעור חלה^א ואם

שנואל. הנהגות מיימוניות (קושטא) פ"ד הלכ"ב רבנו ירוחם נתיב ד ח"א (ל, ד). מור ודעה הב' בשולחן ורמ"א ס"ג. וראה ב"י סי' תקנ ענין שם ד"ה ונ"ש רבנו ורמ"ף, שלחנת הרי"ף הרמב"ם הל' ג' בפסח אסור.
מא מעיק א. ולענין שבת, ראה לעיל סי' שו ס"ח וש"ג. וראה הענין תשל"ג ע' 51.
מב תוס' שם. הנהגות מיימוניות שם. מור ודעה הב' בשולחן ורמ"א שם.
מג סעיף י.
מד הנהגות מיימוניות שם. הובא בב"י סוף הסימן. וראה פרי"ח סוסי' תנו בשם הרמב"ם הל' ביכורים פ"ח ד"א (שפסק כרבי עקיבא בחלה פ"ב מ"ג, שאם נמטאה ועשנה כמטאה ויפריש חלה מטאה. וכאן שאינו יכול להפריש כמטאה, כדלעיל סי' תנו מ"ג, ועשה פחות משיעור חלה, ואחר אפיה יצרם לחלה). ואצל רוצף המצות מבי העיסות כו'. וראה הענין תתנ"ג ע' 60.
מה מעיק ב (וראה שם סי' שו בשולחן פסח אינו יכול להפריש עיסה, אלא יצרנה אחר אפיה. פ"ח שם).

סיומן תנ"י

א כדלעיל סי' תנו ס"א.

כח הנהגות מיימוניות שם. הובא בב"י ד"ה וכתב ה"ר יצחק.
כט מ"א סוף הסימן.
ל כ"י ד"ה כתב רבנו ירוחם. מ"א ס"ג ג.
לא בי"ח ס"ג ד"ה ונ"ש ולא הווי' לו. ח"א. פרי"ח ס"ב ד"ה כתב בס"י ח"ה.
לב פסקי רא"ש פ"ג הל' אות ב. שלשי הבורים פ"ג (מג, ב אות ב). כנסת הגדולה הגה"ש. ח"א ס"ק א. פ"ח ס"א ד"ה כתב בס"י נכסת הגדולה.
לג רא"ש פ"ג סי' ג. ב"י ד"ה וכתב ה"ר יונה. וכדלעיל ס"א.
לד רא"ש שם. מור ושולחן ס"ב.
לה ב"י ד"ה כתב רבנו ירוחם. ח"י ס"ק מ.
לו מ"א ס"ק ג.
לז רא"ש שם. וב"י שם, כשם הרב רבנו יונה. מ"א שם.
לח בי"ח ס"י תנ"ג ס"ג ד"ה כתב בשלשי הבורים. ח"א ס"ק ג. פרי"ח ס"ב ד"ה מותר. וראה מ"מ יצוניים.
לט ראב"ה ס"י תשנ"א. מרדכי ביצה רמז תרפ"ז מהרי"ל הל' אפית המצות (ע' ע"ב). דרכי משה ס"ק ה.
מ שנואל ביצה כמ' רע"ב ר"ף שם (מג, א). רמב"ם הל' יום טוב פ"ד הלכ"ב ולענין פסח: תוס' שם ד"ה